

II. ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

УДК 343.81

DOI 10.32755/sjcriminal.2021.01.053

Мельниченко І. П.,

аспірант кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0002-7080-2012;

Пармінський В. В.,

старший викладач кафедри кримінального,
кримінально-виконавчого права та кримінології,
Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна
ORCID: 0000-0001-5314-7848;

Пеховський А. Ю.,

кандидат юридичних наук, старший офіцер відділу
правового забезпечення юридичного управління,
Головне управління майна та ресурсів, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-5562-4289

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ В УКРАЇНІ

У статті надано правовий аналіз законопроектів, що спрямовані на вдосконалення механізму застосування довічного позбавлення волі в Україні, а саме: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» № 4048 та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» № 4049. Проаналізовано правові позиції Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом, Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, експертну оцінку Ради Європи та надано власну оцінку зазначеним законопроектам.

Ключові слова: законопроект 4048, законопроект 4049, довічне позбавлення волі, умовно-дострокове звільнення, європейські стандарти, імплементація.

Постановка проблеми. Міжнародні зобов'язання України та орієнтування державної політики на імплементацію прогресивних європейських стандартів у сфері виконання та відбування пока-

рань вимагають удосконалення нормативного регулювання окремих інститутів кримінального права, зокрема і покарання у виді довічного позбавлення волі. Необхідність приведення кримінального та кримінально-виконавчого законодавства до міжнародних стандартів була обумовлена тим, що на сьогодні недостатньо врегульовано порядок відбування покарання у виді довічного позбавлення волі.

Підтверджувальними фактами вищезазначеного є: рішення Європейського суду з прав людини («Петухов проти України № 2» [1]); звіти Європейського комітету з питань запобігання катуванням (далі – ЄКЗК) [2]; рішення Верховного Суду України [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Удосконалення механізму застосування довічного позбавлення волі в Україні в аспекті аналізу законопроектної діяльності висвітлювались у працях К. А. Автухова [4], В. С. Журавського [5], Н. В. Коломієць [6], Л. О. Мостепанюк [7] та ін.

Незважаючи на наявні розробки з окресленої проблематики, наукові дослідження в цьому напрямі будуть актуальними до ухвалення Верховною Радою України закону, який забезпечить відповідність механізму застосування довічного позбавлення волі міжнародно-правовим стандартам. Зазначене обумовлює необхідність правового аналізу нових законопроектів та надання пропозицій науковим середовищем, що робить актуальними подальші наукові дослідження.

Формування мети. Мета статті полягає у правовому аналізі правових позицій: Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом, Головного науково-експертного управління Верховної Ради України, експертної оцінки Ради Європи та надання власної оцінки законопроектів для вдосконалення механізму застосування довічного позбавлення волі в Україні.

Виклад основного матеріалу. Починаючи аналіз відповідної законопроектної діяльності, варто звернути увагу, що на сайті Верховної Ради України розміщено законопроекти, а саме: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» № 4048 [8] (далі – законопроект 4048) та «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального

кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» № 4049 [9]. На думку законотворців, вони мають погодити покарання у виді довічного позбавлення волі з міжнародними стандартами.

Законопроекти пропонують дворівневий механізм звільнення від покарання у виді довічного позбавлення волі і складаються з двох обов'язкових для засудженого етапів.

Перший етап – це заміна довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк за правилами нової редакції ст. 82 Кримінального кодексу (далі – КК) України.

1. Заміна покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк можлива за наявності таких підстав:

а) фактичного відбуття засудженим не менше десяти років покарання у виді довічного позбавлення волі;

б) складання засудженим особистого плану реінтеграції в суспільство.

Заміна покарання у виді довічного позбавлення на позбавлення волі на певний строк здійснюється за рішенням суду:

а) у такому випадку покарання у виді довічного позбавлення волі може бути замінено на покарання у виді позбавлення волі строком від п'ятнадцяти до двадцяти років, при цьому обчислення строку нового покарання починається з дня заміни покарання більш м'яким;

б) у випадку відмови у задоволенні клопотання про таку заміну повторне клопотання з цього ж питання може бути подано не раніше як через один рік з дня винесення постанови про відмову.

До осіб, яким довічне позбавлення волі замінено більш м'яким покаранням, застосовується умовно-дострокове звільнення та заміна покарання або його невідбутої частини більш м'яким. Частина строку покарання, яку необхідно відбутися, визначається, виходячи з розміру нового покарання.

Якщо довічно засуджений, відбуваючи більш м'яке покарання, вчинить новий злочин, суд до покарання за знову вчинений злочин приєднує невідбуту частину більш м'якого покарання за правилами, передбаченими ст. 71 і 72 КК України.

Другий етап – це умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі, яке призначено засудженому у порядку заміни довічного позбавлення волі на більш м'яке покарання (позбавлення волі) за правилами нової редакції ст. 81 КК України.

Умовно-дострокове звільнення від покарання у виді позбавлення волі на певний строк, яке призначено внаслідок заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням, можливе за наявності таких підстав:

а) відбуття засудженим не менше 3/4 строку покарання, яке призначено судом у порядку заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням;

б) складання засудженим звіту про виконання особистого плану реінтеграції в суспільство під час відбування більш м'якого покарання з аналізом причин успішності або неуспішності запланованих заходів;

в) за засудженими до довічного позбавлення волі, які звільняються законопроектом, передбачено здійснення адміністративного нагляду до погашення судимості.

Умовно-дострокове звільнення від позбавлення волі на певний строк, призначеного в порядку заміни довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням, здійснюється за рішенням суду.

У разі відмови суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі повторне клопотання з цього ж питання може бути подано не раніше, як через рік з дня винесення постанови про відмову.

Якщо ж звільнена особа протягом невідбутої частини покарання вчиняє новий злочин, суд призначає їй покарання за правилами, передбаченими ст. 71 і 72 КК України.

У висновку до законопроектів 4048 та 4049 Комітет з питань інтеграції України з Європейським Союзом висловив власну правову позицію щодо їх відповідності рішенню ЄСПЛ у справі «Петухов проти України № 2».

Щодо ст. 81 та 82 КК України Комітет з питань інтеграції зазначив, що запропоновані у редакції законопроекту зміни передбачають запровадження можливості особам, які відбувають покарання у виді довічного позбавлення волі, замінити зазначе-

не покарання більш м'яким, що не суперечать п. 168 рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України (№ 2)», в якому зазначається, що: «...Конвенція не забороняє застосування покарання у виді довічного позбавлення волі до осіб, яких було визнано винними у вчиненні особливо тяжких злочинів, наприклад, умисному вбивстві. Однак для того, щоб таке покарання відповідало вимогам ст. 3 Конвенції, воно має бути де-юре та де-факто таким, яке може бути скороченим, що означає як наявність у засудженого перспективи на звільнення, так і можливість перегляду».

Комітет зазначив, що в змісті ст. 154 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України у редакції законопроекту 4048 передбачено безпосередню можливість дострокового звільнення від відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Також стаття доповнюється новою частиною, в якій визначаються особливості та алгоритм дій засуджених до довічного позбавлення волі в частині заміни невідбутої частини покарання більш м'яким. Згаданий алгоритм дій є «особистим планом реінтеграції в суспільство». Такий план має містити заходи, реалізація яких у період відбування більш м'якого покарання у виді позбавлення волі на певний строк дозволить особі усунути чинники, які можуть негативно впливати на утримання від вчинення повторного злочину, та докази, які свідчать про обґрунтованість перспективи реінтеграції засудженої особи у суспільство після звільнення». На думку Комітету, такі положення відповідають п. 81, 107 рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України (№ 2)», у п. 107 якого наголошується, що: «...КЗК знову закликає органи влади України внести зміни до законодавства з метою забезпечення доступу до умовного (дострокового) звільнення для всіх засуджених до довічного позбавлення волі після аналізу загрози, яку вони становлять для суспільства, на підставі індивідуальної оцінки ризику» [10].

Однак у висновку Головного науково-експертного управління Верховної Ради України щодо законопроекту 4048 зазначається, що наведені у ч. 11 ст. 154 КВК України (у редакції проекту) приписи щодо необхідності подання відповідною особою плану реінтеграції в суспільство, в якому мають бути відображені заходи, реалізація яких дозволить такій особі «усунути чинники,

які можуть негативно впливати на утримання від вчинення повторного злочину, та докази, які свідчать про обґрунтованість перспективи реінтеграції засудженої особи в суспільство після звільнення», є занадто громіздкими та незрозумілими для пересічного громадянина [11].

У контексті досліджуваної нами проблематики доцільно врахувати експертну оцінку законопроектів 4048, 4049, яка надана міжнародним консультантом Ради Європи Георгієм Тугуші.

Фахівець зазначив, що стосується ч. 5, 6 ст. 82 КК України в редакції законопроекту 4049, яка стосується заміни покарання або невідбутої частини покарання більш м'яким та надання можливості особі, засудженій до довічного позбавлення волі, звернутися в суд з клопотанням про заміну покарання у виді довічного позбавлення волі на покарання у виді позбавлення волі на певний строк, слід розглядати як крок у правильному напрямі. Однак, на думку експерта, заміна покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням не повинна бути передумовою для розгляду питання про застосування умовно-дострокового звільнення до довічно засуджених. Хоча розробники законопроекту прагнуть надати засудженим до довічного позбавлення волі можливість звертатись із клопотанням про умовно-дострокове звільнення, вони вводять певні умови, які потенційно послаблюють доступність цього механізму [12, с. 12].

На думку експерта, запропонований дворівневий механізм забезпечує додаткові гарантії та зменшує перспективу реалістичного дострокового звільнення особи, засудженої до довічного позбавлення волі, водночас він відкриває шлях до правової невизначеності та не відповідає практиці більшості держав-учасників Ради Європи. Вирішення зазначеної проблеми, на переконання міжнародного експерта, полягає в тому, що органам державної влади засудженим до довічного позбавлення волі необхідно надати безпосередню можливість звертатись з клопотанням про умовно-дострокове звільнення. Зрозуміло, що заміна покарання у виді довічного позбавлення волі покаранням на певний строк повинна залишатися можливим варіантом [12, с. 13].

У підсумку міжнародний консультант Ради Європи рекомендував під час ухвалення змін до законодавства змістовно перег-

лянути підхід до поведінки із засудженими до довічного позбавлення волі, і надати їм щонайменше такі права і можливості:

- надати право подавати клопотання про умовно-дострокове звільнення безпосередньо до відповідного органу (суду, колегії з питань умовно-дострокового звільнення, спеціальної комісії тощо) після відбуття певної частини строку покарання, але не більше 25 років;

- право звернутися до суду з клопотанням про заміну покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким (покаранням у виді позбавлення волі на певний строк) після фактичного відбування певного строку покарання;

- можливість встановлення меншого мінімального строку, ніж 25 років, для виникнення права в засуджених до довічного позбавлення волі, подавати клопотання про умовно-дострокове звільнення;

- надати можливість оскаржити рішення, яке прийняте адміністративним органом або судом за результатами розгляду їх клопотання про умовно-дострокове звільнення та клопотання про заміну покарання більш м'яким до вищої інстанції як у порядку адміністративного оскарження, так і в судовому порядку;

- особам, засудженим до довічного позбавлення волі, мають бути надані законодавством та на практиці всі можливості для реабілітації та підготовки до звільнення. Для них, як і для інших засуджених, повинен бути забезпечений належний режим відбування покарання, заходи та спеціальні програми, які відповідатимуть їх потребам;

- у разі необхідності особам, засудженим до довічного позбавлення волі, має безперешкодно надаватись безоплатна правова допомога для підготовки необхідних документів і захисту їх інтересів у суді під час розгляду питання про умовно-дострокове звільнення або заміну покарання більш м'яким [12, с. 15].

Отже, надані міжнародним консультантом Ради Європи практичні рекомендації щодо вдосконалення законопроектів 4048, 4049 в частині застосування умовно-дострокового звільнення в перспективі можуть сприяти запобіганню виникнення проблемних питань в окресленому напрямі.

Ураховуючи вищевикладений аналіз правових позицій, надамо власну оцінку законопроектам, що спрямовані на вдосконалення механізму застосування довічного позбавлення волі в Україні. Отже, на нашу думку, прогресивними положеннями відповідних законопроектів є:

– складання засудженим особистого плану реінтеграції в суспільство. Так, відповідно до нової редакції ст. 154 КВК України:

1) засуджені до довічного позбавлення волі разом з клопотанням про заміну цього покарання на більш м'яке повинні подати до суду особистий план реінтеграції в суспільство, який повинен містити:

а) заходи, реалізація яких у період відбування більш м'якого покарання у виді позбавлення волі на певний строк дозволить особі усунути чинники, які можуть негативно впливати на утримання від вчинення повторного злочину;

б) докази, які свідчать про обґрунтованість перспективи реінтеграції засудженого в суспільство після звільнення;

2) засуджені, яким покарання у виді позбавлення волі на певний строк було призначене в порядку заміни більш м'яким покаранням довічного позбавлення волі, разом з клопотанням про застосування умовно-дострокового звільнення, повинні подати до суду звіт про виконання особистого плану реінтеграції в суспільство під час відбування більш м'якого покарання, з аналізом причин успішності або неуспішності запланованих заходів [8].

Необхідно зазначити, що міжнародні стандарти вимагають складання такого плану на початку відбування покарання для потенційної можливості звільнення (п. 11) [13], а українське в перспективі – у процесі відбування покарання для визначення готовності засудженого до звільнення. Очевидно, перший підхід є логічнішим, оскільки з самого початку відбування покарання стимулює особу до звільнення;

– строкове обмеження на подання повторного клопотання про заміну довічного позбавлення волі позбавленням волі на певний строк чи клопотання про умовно-дострокове звільнення, що відповідає міжнародно-правовим стандартам. Зокрема, в п. 44 у справі «Петухов проти України № 2» встановлено стандарт, що для засуджених повинно бути передбачено періодичні перегляди і піс-

ля відбуття двадцятип'ятирічного строку позбавлення волі, що обумовлено необхідністю більш тривалішого перебування в установі виконання покарання для того, щоб досягти реабілітації [1].

Проте передбачений законопроектами механізм звільнення від довічного позбавлення волі містить і низку суттєвих недоліків. Ними, на нашу думку, є:

– не виправдано короткий мінімальний строк покарання, який потрібно відбутися засудженому для остаточного звільнення від довічного позбавлення волі. Пригадаймо, для заміни довічного позбавлення волі на більш м'яке покарання потрібно відбутися не менше 10 років позбавлення волі; така заміна можлива від 15 до 20 років (законопроект 4048); для умовно-дострокового звільнення засудженому потрібно відбутися не менш 3/4 нового призначеного покарання (тобто близько 11 років). Таким чином, загальний строк покарання, який потрібно відбутися для звільнення довічно засудженому, становить близько 21 року. Однак загальний строк покарання, який необхідно відбутися, аби мати перспективу остаточного звільнення, на нашу думку, потребує перегляду. Особа, засуджена до довічного позбавлення волі, має перебувати під «загрозою» відбуття строку покарання, який перевищує загальний максимальний строк покарання у виді позбавлення волі – 25 років, адже це відповідає тяжкості вчиненого нею злочину. Тому, на нашу думку, строк відбування покарання у виді довічного позбавлення волі, який дає право на заміну цього покарання, доцільно збільшити з 10 до 15 років. Таким чином, реальний строк позбавлення волі, який доведеться відбутися довічно засудженому для звільнення, становитиме близько 26 років, що є наближеним до верхньої межі строку покарання у виді позбавлення волі. У цьому аспекті також є необґрунтованим скорочення відбування строку позбавлення волі для застосування помилування до довічно засуджених до десяти років, що запропоновано законопроектом 4049;

– відсутність визначення оцінки ризику є необґрунтованим, оскільки це є необхідним елементом під час планування відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, про що зазначається в міжнародних стандартах щодо поводження із засудженими. У п. 107 звіту ЄКЗК за результатами

візиту до України у 2017 р. наголошується, що: «СКЗК знову закликає органи влади України внести зміни до законодавства з метою забезпечення доступу до умовного-дострокового звільнення для всіх засуджених до довічного позбавлення волі після аналізу небезпеки, яку вони становлять для суспільства, на підставі індивідуальної оцінки ризику» [2];

– відсутність у законопроектах 4048, 4049 норм, які передбачають участь пробації під час процедури заміни довічного позбавлення волі на більш м'яке покарання та умовно-дострокового звільнення в аспекті визначення оцінки ризиків, складання плану реінтеграції та контролю за дотриманням накладених судом обов'язків.

На нашу думку, автори законопроектів повинні розробити критерії для визначення ризику повторного вчинення злочину (наявність попередніх судимостей; кількість дисциплінарних стягнень та заохочень, застосованих до засудженого; наявність скарг з боку співкамерників тощо). Очевидно, перелік таких критеріїв не має бути вичерпним. І, можливо, їх навіть недоцільно вказувати у законі, обмежившись натомість підзаконними актами чи методичними рекомендаціями. Однак розробленими і прописаними ці критерії мають бути.

Також необхідно зазначити, що передбачене в законопроекті 4048 здійснення адміністративного нагляду органами поліції за особами, умовно-достроково звільненими від відбування довічного позбавлення волі, не відповідає міжнародному досвіду, оскільки в правилі 87 Мінімальних стандартних правил поводження з ув'язненими (Правила Мандели 2015 р.) зазначається, що бажано, щоб перед закінченням строку відбування покарання вживалися заходи з поступового повернення засудженого до життя в суспільстві. Зазначеної мети можна досягти, враховуючи особливості кожного засудженого, застосовуючи спеціальний режим в установі виконання покарань, або звільняючи його на іспитовий строк, протягом якого вони залишаються під наглядом, за умови, що функції нагляду покладені не на поліцейську владу, і поєднуються з ефективною соціальною допомогою [14].

Тому покладення функцій на уповноважений орган для нагляду за особами, звільненими від відбування довічного позбав-

лення волі, має виражатися в ефективному впливі на процес інтеграції засудженого у суспільство та запобігання вчиненню повторного кримінального правопорушення. На нашу думку, ефективнішим у плані забезпечення інтеграції в суспільство є нагляд, який би виконувався органом пробації:

– відсутність чіткого змістового наповнення плану реінтеграції. Передбачається, що план реінтеграції повинен містити заходи, реалізація яких у період відбування більш м'якого покарання у виді позбавлення волі на певний строк дозволить особі усунути чинники, які можуть негативно впливати на утримання від вчинення повторного кримінального правопорушення, та докази, які свідчать про обґрунтованість перспективи реінтеграції засудженого у суспільство після звільнення. Такі формулювання є доволі загальними і не встановлюють для засудженого передбачуваного переліку того, що йому потрібно продемонструвати, аби отримати шанс на заміну довічного позбавлення волі. Знову ж таки на законодавчому або інших рівнях доцільно розробити приблизний перелік того, що мають містити індивідуальні плани відбування покарання, і зокрема, план реінтеграції в суспільство та план після звільнення (план щодо освіти із зазначенням спеціальності, яку засуджений планує здобути; план щодо трудової діяльності з вказівкою на професії, в рамках яких засуджений планує працювати; бажання підтримувати стосунки з рідними, яке може виявлятися у зазначенні майбутнього місця проживання спільно з сім'єю тощо);

– надання висновків адміністрації установи виконання покарань щодо підготовки засудженого до звільнення. Так, законопроекти передбачають, що адміністрація установи виконання покарань повинна брати участь у розробці частини особистого плану реінтеграції засудженого в суспільство, яка має бути реалізована під час відбування більш м'якого покарання, а також подати до суду свій висновок з аналізом обґрунтованості розробленого плану для підготовки засудженого до звільнення. На нашу думку, вказану норму доцільно модифікувати, запровадивши нагляд за співпрацею засуджених та адміністрації установ виконання покарань у розробці плану реінтеграції з боку органів пробації, а положення щодо оцінки розробленого плану – ви-

ключити взагалі, надавши таке повноваження суду під час розгляду клопотання про заміну довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк.

Зазначені недоліки, хоча і суттєві, проте однозначно піддаються виправленню. За умов їх врахування в подальшій нормотворчій діяльності, поступовий жорсткий механізм звільнення від позбавлення волі цілком відповідатиме міжнародним стандартам щодо цього виду покарання та, водночас, не призведе до негативної реакції суспільства.

Висновки. За результатами проведеного аналізу законопроектів 4048, 4049, з метою вдосконалення механізму застосування довічного позбавлення волі в Україні, пропонується внести такі зміни та доповнення в національне законодавство:

– абз. 1, ч. 1, ст. 13 КВК України доповнити реченням такого змісту: «...та які умовно-достроково звільнені від відбування довічного позбавлення волі»;

– абз. 4 ч. 1 ст. 13 КВК України доповнити словами такого змісту: «..., а також засуджених осіб до довічного позбавлення волі, які умовно-достроково звільняються від відбування покарання; подання до суду висновку щодо ризику вчинення повторних злочинів стосовно осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, які підпадають під дію статей 81 та 82 цього Кодексу, та звернулись до суду з клопотанням про розгляд питання щодо умовно-дострокового звільнення або заміни покарання або його невідбутої частини більш м'яким;

– ч. 1 ст. 81 КК України після слів «позбавлення волі» доповнити словами «на певний строк та довічного позбавлення волі»;

– ст. 81 КК України доповнити ч. 3 такого змісту: «3. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді довічного позбавлення волі застосовується за умови, що засуджений виконав індивідуальний план відбування покарання, має низький рівень ризику вчинення повторного кримінального правопорушення»;

– п. 3 ч. 3 ст. 81 КК України вважати п. 3 ч. 4 ст. 81, доповнивши п. 3 такими словами: «Не менше двадцяти п'яти років покарання у виді довічного позбавлення волі»;

– ч. 1 ст. 82 КК України після слів «позбавлення волі» доповнити словами «на певний строк та довічного позбавлення волі» та абзацом такого змісту: «У випадку заміни покарання у виді довічного позбавлення волі більш м'яким покаранням може бути лише позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років»;

– ч. 1 ст. 82 КК України доповнити абзацом такого змісту: «Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким застосовується за умови виконання індивідуального плану відбування покарання та низького ризику вчинення особою повторного кримінального правопорушення»;

– ч. 4 ст. 82 КК України доповнити реченням такого змісту: «Не менше п'ятнадцяти років покарання у виді довічного позбавлення волі».

Список використаних джерел

1. Справа «Петухов проти України № 2» (Заява № 41216/13): рішення Європейського суду з прав людини від 12 березня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_d98#Text (дата звернення: 05.05.2021).

2. Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 8 to 21 December 2017 URL: <http://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-ukr-20171208-en-14> (дата звернення: 05.05.2021).

3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 08 липня 2020 р. № 1-42/2004. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90411145> (дата звернення: 05.05.2021).

4. Автухов К. А. Європейський вибір для засуджених до довічного позбавлення волі: чи бути йому? *Юридична Україна*. 2015. № 10–12. С. 162–167.

5. Журавський В. С. Діалектика довічного позбавлення волі: сутність та форма гуманізації кари. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 1. С. 75–81.

6. Коломієць Н. В. Удосконалення законодавства про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким та практики її застосування (частина 2). *Часопис Київського університету права*. 2015. № 1. С. 226–230.

7. Мостепанюк Л. О. Звільнення від відбування довічного позбавлення волі: можливість запровадження в Україні. *Судова апеляція*. 2015. № 2. С. 41–49.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: проєкт Закону України від 03 вересня 2020 р. № 4048. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69826 (дата звернення: 05.05.2021).

9. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини: проєкт Закону України від 03 вересня 2020 р. № 4049. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69827 (дата звернення: 05.05.2021).

10. Висновок Комітету Верховної Ради України з питань інтеграції України з Європейським Союзом щодо проєкту Закону України Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини (реєстр. № 4049 від 03.09.2020 р., КМУ, Д. Шмигаль). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69827 (дата звернення: 05.05.2021).

11. Висновок на проєкт Закону України Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69826 (дата звернення: 05.05.2021).

12. Експертна оцінка окремих положень проєкту Закону України № 4048 і проєкту Закону України № 4049 у частині внесення змін до Кримінального кодексу, Кримінально-виконавчого кодексу і Кримінального процесуального кодексу, які було розроблено з метою виконання рішення ЄСПЛ у справі «Петухов проти України (№ 2)». URL: <https://tm.coe.int/expert-assessment-4048-4049/1680a137dc> (дата звернення: 05.05.2021).

13. Об осуществлении исполнения наказания в виде пожизненного заключения и других длительных сроков заключения администрациями мест лишения свободы: рекомендация N Rec (2003) 23 Комитета министров Совета Европы от 9 октября 2003 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_848 (дата обращения: 05.05.2021).

14. Минимальные стандартные правила Организации Объединенных Наций в отношении обращения с заключенными (Правила Нельсона Манделы): резолюция Генеральной Ассамблеи 70/175 от 17.12.2015. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf (дата обращения: 05.05.2021).

Melnychenko I.,

Post-graduate student of the Department of Criminal,
Criminal and Executive Law and Criminology,
Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-7080-2012;

Parminskyi V.,

Senior Lecturer of the Department of Criminal,
Criminal and Executive Law and Criminology,
Academy of the State Penitentiary Service, Chernihiv, Ukraine
ORCID: 0000-0001-5314-7848;

Pekhovskiy A.,

Ph.D. in Law, Senior Officer of the Department of Legal Support
of Legal Bureau of Main Department of Property and Resources,
Ministry of Defence Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-5562-4289

LEGAL ANALYSIS OF LAW MAKING ACTIVITIES CONCERNING IMPROVING THE MECHANISM OF APPLICATION OF LIFE IMPRISONMENT IN UKRAINE

Legal analysis of bills aimed at improving the mechanism of application of life imprisonment in Ukraine, namely: "On Amendments to Certain Legislative Acts Implementing Decisions of the European Court of Human Rights" № 4048 and "On Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedural Code of Ukraine on the execution of decisions of the European Court of Human Rights" № 4049 is provided in the article.

It is determined that the mechanism of parole in the form of life imprisonment proposed by these bills consists of two stages: the first stage is the replacement of life imprisonment with a milder punishment under the rules of the new version of Article 82 of the Criminal Code of Ukraine; the second stage is conditional early release from serving a sentence in the form of imprisonment, which is assigned to a convict in order to replace life sentence with a milder punishment (imprisonment) under the rules of a new version of Article 81 of the Criminal Code of Ukraine.

The legal positions of the Committee on Ukraine's Integration with the European Union, the Main Scientific and Expert Department of the Verkhovna Rada of Ukraine, and the expert assessment of the Council of Europe are analyzed.

The generalized legal analysis of bills 4048, 4049 gave an opportunity to reveal their progressive provisions, as well as shortcomings. Progressive provisions of the bills include: convicts' drawing up their personal plan for reintegration into society, a temporary restriction on re-applying for the replacement of life sentence with imprisonment for a definite term or a request for a parole. The shortcomings of the bills include: unjustifiably short minimum sentence that a convict must serve in order to be released from life sentence; lack of a mechanism for determining the risk assessment of those sentenced to life imprisonment; lack of legislation to provide for

probation in the process of replacing life sentence with a milder sentence and parole in terms of risk assessment, reintegration plan and monitoring compliance with court obligations; lack of criteria for determining the risk of re-offending; implementation of administrative supervision by police bodies over persons released on parole; lack of clear content of the reintegration plan; providing conclusions of the administration of a penal institution on convict's preparing for release.

Key words: bill 4048, bill 4049, life sentence, parole, European standards, implementation.

References

1. European Court of Human Rights (2019), *Case of Petukhov v. Ukraine (No. 2) (applications No. 41216/13)*, European Court of Human Rights, Strasbourg, available at: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-191703> (accessed 05 May 2021).
2. Council of Europe (2017), *Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 8 to 21 December 2017*, European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Strasbourg, available at: <http://hudoc.cpt.coe.int/eng?i=p-ukr-20171208-en-14> (accessed 05 May 2021).
3. Ukraine (2020), *Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court № 1-42/2004*, available at: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90411145> (accessed 05 May 2021).
4. Avtukhov, K. A. (2015), "The European choice for those sentenced to life imprisonment: whether to be?", *Legal Ukraine*, No. 10–12, pp. 162–167.
5. Zhuravskiy, V. S. (2015), "The dialectic of life imprisonment: the essence and form of humanization of punishment", *Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine*, No. 1, pp. 75–81.
6. Kolomiets, N. V. (2015), "Improving the law on replacing the unserved part of the sentence with a milder one and the practice of its application", *Journal of Kyiv University of Law*, No. 1, pp. 226–230.
7. Mostepaniuk, L. O. (2015), "Exemption from life imprisonment: the possibility of introduction in Ukraine", *Court appeal*, No. 2, pp. 41–49.
8. Ukraine (2020), *On Amendments to Certain Legislative Acts Concerning the Implementation of Decisions of the European Court of Human Rights No. 4048: Draft Law*, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69826 (accessed 05 May 2021).
9. Ukraine (2020), *On Making Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedural Code of Ukraine on the Implementation of Decisions of the European Court of Human Rights No. 4049: Draft Law*, available at:

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69827 (accessed 05 May 2021).

10. Ukraine (2020), *Opinion of the Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine on Integration of Ukraine with the European Union on the Draft Law of Ukraine on Making Amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses, the Criminal Code of Ukraine and the Criminal Procedural Code of Ukraine*, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=69827 (accessed 05 May 2021).

11. Ukraine (2020), *Opinion on the Draft Law of Ukraine On Amendments to Certain Legislative Acts Concerning the Implementation of Decisions of the European Court of Human Rights*, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69826 (accessed 05 May 2021).

12. Ukraine (2020), Expert assessment of certain provisions of the Draft Law of Ukraine No. 4048 and the Draft Law of Ukraine No. 4049 regarding the amendments to the Criminal Code, the Criminal Executive Code and the Criminal Procedural Code, which were developed to implement the ECtHR decision in case «Petukhov against Ukraine» (No. 2), available at: <https://rm.coe.int/expert-assessment-4048-4049/1680a137dc> (accessed 05 May 2021).

13. Council of Europe (2003), *Recommendation Rec (2003)23 of the Committee of Ministers to member states on the management by prison administrations of life sentence and other long-term prisoners*, available at: <https://pjp-eu.coe.int/documents/41781569/42171329/CMRec+%282003%29+23+on+the+management+of+life+sentence+and+other+long+term+prisoners.pdf/bb16b837-7a88-4b12-b9e8-803c734a6117> (accessed 05 May 2021).

14. United Nations Organization (2015), *United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules)*, available at: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf (accessed 05 May 2021).